

Specialus dienraščio „Respublika“ priedas

Kazimiero Linkevičiaus nuotr.

Lietuva yra tokia, kokie esame mes

Kalbama, kad lietuvius svetimose šalyse galima atpažinti ne tik iš jų konservatyvios aprangos, bet ir iš veiduose įspausto susirūpinimo ir liūdesio. Vyresni apskritai primena vaikščiojančius rūpintojėlius. Sutikime, gyvenimas mūsų valstybėje nėra nei labai linksmas, nei turtingas, nei saugus, bet ar verta vien tik niurzgėti, kai jis toks trumpas?

Apie gyvenimą, jo prasmę, pareigą, tautiškumą kalbėjome su kelis šimtus senjorų į Trečiojo amžiaus universitetą (TAU) mokyti kalbų, psichologijos, bendravimo, meno, pasaulio pažinimo Marijampolėje subūrusia Ona SAKALAUŠKIENE.

R Dalia BYČIENĖ
„Respublikos“ žurnalistė

- Jaunimas dejuoja, kad mokyti per brangu, išsimokius nėra ką dirbti, atlyginimai elgetiški, ir sprunka laimės ieškoti svetur. Senjorai skundžiasi, kad pensijos mažos, viskas brangu, nesuduria galo su galu, trūksta jiems dėmesio, pagalbos, pagarbos. Visi pikti, pavargę. Kaip jums atrodo, kam yra sunkiausia ir kodėl?

- Manau, kad sunkiausia yra tinginiams. Mes visi per daug dejuojame ir mažai stengiamės patys. Tarkim, moksleiviai. Baigę vidurinę mokyklą bet kokiais rezultatais visi nori įstoti į aukštąsias mokyklas. Įstoję dejuoja, kad reikia mokėti už mokslą. Profesiją galima įsigyti kolegijose arba profesinio rengimo centruose. Ir tai galima padaryti be jokių investicijų. O labai gerais pažymiais baigęs abiturientas aukštojoje mokykloje studijuoja nemokamai. Jauni

žmonės turi suprasti, kad tik už pastangas gali reikalauti atlygio. Priešingu atveju susimokėk. Mano kartos žmonėms buvo lengviau tuo atžvilgiu, kad baigę mokslus visi gaudavo paskyrimus, jaunus specialistus rikiuodavo į eilę butui gauti. Dabar jauniems reikia rodyti iniciatyvą ir stengtis patiems įsitvirtinti gyvenime. Jie turi daugiau įvairiausių galimybių, nežlugdoma jų iniciatyva.

Netiesa, kad nėra ką dirbti. Gal, tiksliau, nėra noro dirbti. Mūsų valdžios sukurta sistema verčia žmones nieko neveikti. Kam dirbti, jeigu gali nedirbdamas gyventi iš pašalpų. O į užsienį jaunimas važiuoja ne iš bado. Gal yra noro pamatyti pasaulį, kitą kultūrą, išmokyti užsienio kalbą. Manau, ne tokie jau ten pyragai, jeigu pas stomatologą dantų taisyti lekia į Lietuvą. O kokiomis sąlygomis ten gyvena? Kaip maitinasi? Kiek koncertų, spektaklių aplanko, kiek knygų perskaitė?

Tik darbas, darbas ir daugiau nieko. Dar negirdėjau, kad kuris

nors grįžtų į Lietuvą su dideliais pinigais. Senjorai taip pat skundžiasi prasta nuotaika ir gadina sau sveikatą nuolat dejuodami. Nusbosta per televiziją tos pačios šnekos, kaip sunku gyventi. Kai pasižiūri į pensininkus koncertuose, teatruose, įvairiuose renginiuose, pagaliau ir televizijos ekranuose, tai, atsiprašau, jie nepanašūs į vargstančius ir badujančius. Pažįstu daug bendraamžių, kurie taip pat dejuoja, turėdami puikias gyvenimo sąlygas. Paklausti, kodėl dejuoja, atsako, kad visi taip daro. Tiesiogiai atsakydama į klausimą, kam sunkiau, pasakysiu - jaunimui. O man 74 metai ir nedejuoju.

- Jūs teisi, dejuoja ne visi senjorai. Tarkim, jūs suradote veiklos ne tik sau ir išgelbėjote

▶ Netiesa, kad nėra ką dirbti. Mūsų valdžios sukurta sistema verčia žmones nieko neveikti

ne vieną bendraamžį nuo depresijos. Kas jus paskatino?

- Nedejuoja senjorai, kurie užsiėmę veikla, nepraradę noro patirti įvairių gyvenimo įvykių, kurie nori draugauti, bendrauti, tobulėti. Mūsų dienos pasidaro pilkos ir panašios, jei esame tik savo gyvenimo žiūrovai. Bet jei sąmoningai ir prasmingai savo dieną užpildome, ta diena lieka mūsų gyvenime pažymėta prasmingumo ženklu. Gyvenimas prasmingas tada, kai mes džiaugdamiesi dirbame sau, bet kartu padarome ką nors gero ir tiems, kurie yra šalia mūsų. Turime laikytis vieni kitų, džiaugtis vieni kitų gerumu, linkėti kitiems gero. Nestokokime optimizmo. Net tada, kai būna sunku, žinokite, kad tai laikina, kad išskentus skausmą, nuoskaudas, nerimą ateina diena, kuri pripildo širdį džiaugsmu. Sara Ban Breathnach (Sarah Ban Breathnach) yra pasakiusi: „Tikroji sėkmė - tai kasdienis gyvenimas sklidina širdimi“. Besąlygiškai su tuo sutinku. Visas mano gyvenimas buvo susijęs su žmonėmis. Pagal astrologiją esu Liūtas, gimiau Tigro metais. Tai kovingumo ženklas. Manau, tai iš dalies atspindi ir mano charakterį. Niekada nestokuoju optimizmo. Gal todėl, kad vaikystėje ir jaunystėje teko patirti Sibiro sunkumus, augti be mamos, badauti. Todėl šiandien aš džiaugiuosi gyvenimu ir Dieve duok jo kuo ilgesnio.

- Kas tas Trečiojo amžiaus universitetas (TAU), kokie jo tikslai? Marijampolės TAU, kiek žinau, didžiausias šalyje.

- Pasaulis keičiasi labai greitai ir pagyvenusiems žmonėms jis atrodo kitoks. Pirmiausia todėl, kad pensininkai jaučiasi izoliuoti. Daugelis išėjusiųjų į pensiją nebeauga informacijos, atsiranda pasaulio suvokimo spragų. Nesimokantis, netobulėjantis dažnas senyvo amžiaus žmogus praranda poreikį gyventi dabartimi. Tokie žmonės ką mato kasdien per televiziją, tą ir kalba. Šiandienėje visuomenėje kiekvienam būtina išsiugdyti nuostatą mokyti visą gyvenimą. Naujų žinių šiandien labai greitai atsiranda, jos turi būti greitai perimamos, savarankiškai vertinamos, išmintingai pritaikomos.

Ne visas pagyvenusių ir neigalių žmonių problemas gali išspręsti valstybė. Labai svarbu jų pačių iniciatyva. Galimybė tenkinti pagyvenusių žmonių bendravimo ir mokymosi poreikius kaip tik ir yra teikiama Trečiojo amžiaus universitetuose, kurių Lietuvoje šiuo metu yra 25. TAU pradininkas - jau anapus išėjęs Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras dr. Medardas Čobotas. Jis įkūrė pirmąjį TAU Vilniuje. Marijampolės trečiojo amžiaus universitetas, turintis dvylika fakultetų, vienija 792 senjorus ir neigalius žmones. Į universitetą priimami senjorai nuo 50 metų, neigaliesiems amžius neribojamas. Tai jau septinti universiteto veiklos metai. Kiekvienai metai

palieka daug malonių prisiminimų, gerų emocijų. Mes labai gražiai bendraujame, draugaujame, dalijamės patirtimi, su džiaugsmu laukiame užsienių.

- Turite neįtikėtiną gyslelę organizuoti ir įtikinti, o viena iš jūsų veiklos sričių - kelionės. Kelionių magija užbūrė net tuos, kurie toliau Vilniaus ir Palangos per visą savo gyvenimą nebuvo matę. Kaip jums ir jūsų draugams pavyksta iš pensijos pamatyti pasaulį?

- Kelionės - bene didžiausias mano pomėgis. Kai keliauju, jaučiuosi jauna. Kelionės man suteikia energijos, žvalumo. Šiuo pomėgiu užkrėčiau ir savo senjorus. Mūsų pamatytų šalių sąrašas ilgas. Per šešerius TAU gyvavimo metus su senjorais apkeliauvome visas Skandinavijos šalis, nykštukines valstybes ir Europos milžines, Egiptą, Turkiją. Užsienio kalbų fakultete anglų kalbą studijuojantys senjorai keliavo po Didžiąją Britaniją. Kiekvieną pavasarį važiuojame į gėlių fiestą Olandijoje. Artimiausiu metu numatyta kelionė į Krokuvą (ji jau devintoji), gegužės pradžioje plauksime į Helsinkį, o pabaigoje 60 senjorų grupė skrisime poilsiauti į Turkiją. Rugsjūtį laukia kelionė į Norvegiją (jau antra), o rugsjūčio pabaigoje važiuosime pas draugus senjorus į Bernburgo miestą Vokietijoje. Kadangi įgyvendiname savanorystės projektą su Odensės miesto Danijoje senjorų namais, balandį priimsime iš ten atvykstančius savanorius. O mūsų savanoriai į Daniją keliaus rugsėjį. Negalvokite, kad mes nemylime Lietuvos. Oi kaip mylime. Apkeliauvome visą Lietuvą ir neketiname sustoti. Tam labai daug pinigų nereikia. Bilietus užsisakome iš anksto, keliaujame autobusais didelėmis grupėmis, po restoranus nevaikštome.

- Dirbote pedagoge ilgus metus. Kaip jums atrodo, ar dabartiniai mokytojai padaro viską, kad jaunimas būtų doresnis, labiau mylėtų gimtinę?

- Manau, kad stengiasi daryti, bet galbūt ne visada pavyksta. Man labai gaila mokytojų, nes jų teisių niekas negina. Gina tik mokinių teises. Kita vertus, kokį tautiškumą mokytojai gali įdiegti vaikams, jeigu jų pačių vaikai išsibarstę po užsienius. Ko pats neturi, to ir kitam negali perduoti. Šiais kartų solidarumo metais palinkėčiau tėveliams ir seneliams daugiau bendrauti su vaikais ir vaikaičiais. Mūsų karta turi užtikrinti tęstinumą, patirties perdavimą jaunimui. Manau, tada, kai vieni kitus išgirsime, reikalai pagerės.

- Lietuvoje labai daug nusiivylimu. Kaip jums atrodo, kodėl?

- Manau, kad žmonės nebemoka savęs gerbti ir tvardyti. Radijas, televizija, spauda labai daug kalba apie tai, kas bloga. Susidaro įspūdis, kad Lietuvoje visi blogi. Kodėl nėra gražių pavyzdžių? O jų reikia. Tegul ir mažų, kurie iš pirmo žvilgsnio atrodytų nereikšmingi. Man atrodo, kad kiekvienas turime pagaliau įvertinti, kas jis yra - optimistas ar nuolatinis niurgzlys.

Elton nuotr.

Kodėl mažėjant Lietuvoje žmonių didėja valdininkų gretos?

Nepaisant demonstruojamų pastangų Lietuvos biurokratinį aparatą sumažinti, rezultatų kol kas nematyti. Gyventojų vis mažėja, valdininkų daugėja. Latvijoje atvirksčiai - net Saimeis narių skaičių ketinama mažinti, nors įstatymų leidėjų ten ir šiaip mažiau nei pas mus. Ten - 100, pas mus - 141. Kodėl pas mus politikai ir valdininkai taip saugomi?

Apie tai ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDEJIMO apskrities stalo diskusijoje kalbėjo socialinių mokslų daktarė Jolanta SOLNYŠKINIENĖ, pirmosios atkurtois Vyriausybės narys Albertas SINEVIČIUS, Seimo narys, buvęs ministras Julius VESELKA ir rašytojas Vytautas MARTINKUS. Diskusiją vedė Gediminas JAKAVONIS.

G.JAKAVONIS: Valdininkai - ar čia koks sluoksniškas, ar kažkokių nesuprantamų būdų vis besidauginančių žmonių rūšis?

J.SOLNYŠKINIENĖ: Priešais, kodėl valstybės valdininkų ir valstybės tarnautojų skaičius didėja, galima nurodyti daug ir įvairių. Yra atliktas daug įvairiausių sociologinių tyrimų, bet, manyčiau, pati pagrindinė priežastis yra ta, kad apskritai darbas valstybės tarnyboje yra laikomas socialiai saugia, patikama vieta ir ypač ekonomikos grūties sąlygomis, kai iš Lietuvos jau išvažiuo Marijampolės dydžio gyventojų skaičius. Tiek sumažėjus lietuvių mūsų valstybėje, valstybės tarnautojų arba valstybės valdininko darbas yra laikomas labai nebloga vieta. Nuo 2005 metų valstybės tarnautojų skaičius nuo 75 tūkst. 2009-aisiais buvo išaugęs iki 76 tūkst., o dabar, 2012 m. sausio 1 d., vėl lyg ir grįžo iki 76 tūkst.

Šis skaičius iš tikrųjų yra labai didelis, ir palyginti su kitomis šalimis, tokia didelė valdininkų armija yra tik buvusios sovietinio bloko valstybėse.

A.SINEVIČIUS: 1990 metais respublikoje funkcionavo 31 ministerija ir turbūt 30 komitetų, ir buvo dar kai kurių sąjunginės priklausomybės dalykų. Per pusę metų mes palikome 17 ministerijų, o visų komitetų - ir sąjunginių, ir nesąjung-

ginių - funkcijas perėmė ministerijos. Ministrų taryboje iš karto per kokius keturis mėnesius sumažėjo 102 žmonėmis.

Mes visi manome, kad valstybę valdo Ministrų taryba, Seimas arba dar kas nors. Nė velnio, mieli kolegos. Valstybę valdo biurokratai. Atleiskite man už tokį pasakymą, moterytės kai kurios gražios, kai kurios ne visai gražios, kai kurios užtampytomis sijonais sėdi ir daro tvarką Lietuvoje. Tai čia viena-reikšmiškai galiu bet kam bet kada įrodyti.

Štai sėdi Seimo narys, ką jis gali padaryti? O dabar nueikit prie langelio bet kokioje įstaigoje, tai, pirmas dalykas, dar neįleis.

Aš pažūrėjau į Vidaus reikalų ministerijos tinklalapį ir radau ten parašyta, kad daugiausiai biurokratų buvo prieš aštuonerius metus, jeigu neklystu, 90 tūkst. „su uodegyte“, bet šiandieną visoj tarnyboje dar yra, atrodo, 5300 tuščių etatų. Tai štai jums atsakymas, toks keistas dalykas.

Dar su a.a. Bronislovu Lubiu mes darėme tokias studijas, tokius tiesiog pasiūlymus kai kurioms ministerijoms, dar tada, kai ministrai pritingi buvo, savo srities specialistai. Tada mes pasiūlėme iškart juos visus nubraukti, kaip dabar jie daro, tuos fondus, etatus pasilikta, pinigų galima, išdalija kitiems žmonėms, ir štai jokios strategijos, kad ką nors padirbėtų daugiau ar mažiau.

Man teko dirbti penkiose vyriausybėse, nors nebuvau joks partijos narys. Įsivaizduoju, kiek to darbo yra ministerijoje. Ten laiko neužtekda vosiškai, vis tiek reikėdavo kiekvieną stumti.

Kas yra valdymas? Informacijos pateikimas, apdirbimas ir paskui kontrolė. Tai dabar pagalvokite: sėdi visi ministrai Seime, antradienį

- komitetai, ketvirtadienį - Seimas, antradienį - Seimas, trečiadienį - balsavimas, penktadienį - komitetai. Kada jiems dirbti? Jeigu nėra vado, tai kaip ten gali ta komanda dirbti? Ir daro jie ką nori.

Administruoti, žmonės, yra menas, jo neišmoksi iš knygos, reikia, kad praeitų keletą metų ar netgi dešimtmečių, kad galėtum ministerijai vadovauti. Čia tau ne kooperatyvui, kur 5-6 žmonės, ir ne savo žmoniai.

G.JAKAVONIS: Pabandžiau suskaičiuoti, kad šioje Vyriausybėje yra paskirti bent penki ministrai, kurie nėra savo srities specialistai. Kiek apskritai ateina tokių žmonių, kurie ne-

► Tokia didelė valdininkų armija yra tik buvusios sovietinio bloko valstybėse

Jolanta SOLNYŠKINIENĖ
Socialinių mokslų daktarė

turi visiškai nieko bendro su savo kuruojama sritimi?

J.VESSELKA: Tarybiniais laikais ministerijose dirbo specialistai. Tarkime, Statybos ministerijoje dirbo specialistai, kurie išmanė, kiek kokia konkreti statyba kainuoja, kiek medžiagos, darbai kainuoja, apgauti juos buvo labai sunku. Jie puikiai gaudėsi ir nebuvu politrukų.

Dabar, galima sakyti, iš ministerijų beveik visi specialistai išvaikyti. Liko tik vadinamieji - aš juos taip vadinu - politrukai, kurie tik žiūrį į įstatymus ir amžinai perrašinėja, pavyzdžiui, per sesiją 500 įstatymų priima. Absurdas. Mat jie dar 2000 metais suskaičiavau, kiek biurokratų tvarkė įmonų tarybiniais laikais ir kiek - nepriklausomos Lietuvos laikais. Ir gavau, kad 2,5 karto daugiau negu tarybiniais laikais.

Priešau prie išvados, kad kitaip ir negali būti toje sistemoje, kurią sukūrėme, nes sukūrėme parazitinę demokratiją, labai gražu, viskas žmones išrenka, o atėjus į valdžią reikia priimti dar daugiau „savų“ žmonių. Be to, iš kokio UAB tave bet kada išmes, neišmokės atlyginimo, tyčia subankrutuos ir t.t. Tai dar viena priežastis, dėl ko žmones traukia į valstybės tarnybą.

Pas mus, labai džiaugiamės, yra Prezidentūra, Vyriausybė ir Seimas. Sako, yra valdžių padalijimas, konkurencija, labai gražu, viskas demokratiška, o atsakomybė kieno nors yra? Prezidento atsakomybės nėra, tiktaai politinė, Vyriausybės atsakomybės nėra, Seimo atsako-

Todėl, mano galva, siekiant išgyvendinti parazitines valstybės funkcionavimą, pirmiausia reikia atsakyti atskiros Prezidentūros. Reikia, kad demokratiškai išrinktas prezidentas ir formuotų Vyriausybę, ir nė vienas Seimo narys neturėtų teisės eiti kitų pareigų, o tik būti Seimo nariu. Va ir klano nebėra. Kol šitos parazitinės sistemos neveiksime, galime šnekėti, dejuoti, verkti ir t.t.

G.JAKAVONIS: Ar būtina turi įvykti koks nors kataklizmas, kad vėl nugaltėtų sveikas protas ir valdžioje atsirastų specialistų?

V.MARTINKUS: Šis klausimas man, žmogui iš šalies, turbūt per sunkus, nors klausydamas iš tikrųjų išsigandau, kad čia reikės mus ieškoti kokio diktatoriaus ar visagalio prezidento.

Specialistai, be abejoj, yra svarbi grandis ar jėga. Aš esu humanitaras, bet savo laiku esu rašęs ir mokslinį darbą, daktaro disertaciją, apie inžinerinius kūrybos galimybes. Susipažinau su Thorsteino Vebleno (Thorstein Veblen) ir kitų teorijomis, jie prieš šimtą metų svajoję apie vadinamąją inžinerijų revoliuciją, apie technokratinę revoliuciją ir pagal tą jų teoriją mes šiandien, po šimto metų, turėtumėm gyventi jau technokratinės sąlygomis ir būti laimingi. Kaip matote, nėra tos technokratijos, atvirksčiai, mes manome, kad jos dar per maža. Pritariu tam, kad specialistai reikalingi, kad be jų čia mes turbūt ir tos valdininkų armijos nepagerinsim.

Bet kaip optimizuoti tą valstybės aparatą, kaip mažinant jį gerinti? Prisimename, kokius prieš dvidešimt metų sovietinius administracinius monstrus pertvarkėme, aš irgi Rašytojų sąjungoje buvau ir griebiausi reformos, ir man labai pasisekė. Perpus sumažinau savo kolegų, dirbančių mūsų visuomeninėje organizacijoje, skaičių, pasielgiau panašiai, kaip dabar generalinis prokuroras Darius Valys, atleidau net vairuotojus, pats vairavau. Šie mūsų bandymai, ko gero, yra juokingi, bet tuometu jie atrodė svarbūs ir reikšmingi.

Kas dabar atsitiko? Atsitiko taip, kaip turbūt turėjo atsitikti, nes valstybė yra sudėtingas mechanizmas, sudėtinga institucija - ji privalo turėti žmonių, kurie ją valdytų, ir problema, matyt, yra tik tokia, kokie tie žmonės čia turėtų būti. Valstybė iš tikrųjų yra tokia labai didelė inertiška mašina, kuri dabar jau paleista ir ginasi.

Dabar išgirdau, kad lyg 10 tūkst. per trejus ar ketverius metus sumažėjo ta valdininkų armija, bet neužimtų, laisvų kažkokių etatų liko. Kodėl? Nes tokia yra struktūra, ji tamsi, neperšviečiama jėga, ji save gina kaip ir visos demokratinės institucinės jėgos. Dabar peršviesti ir patikrinti, ar tie visi darbuotojai yra reikalingi, ar jie dirba savo darbą,

► Kultūra yra tvarka, iš chaoso mes turime kaip nors kapstyti

Vytautas MARTINKUS
Rašytojas

ar tinkamai dirba, iš tikrųjų yra negalima.

Mano giliu įsitikinimu, daugiausiai rezervų, ko gero, slėpėtu, jeigu būtų kokios Saulėlydžio komisijos, jeigu mes bandytume tikrinti tokius tarpdalykinius, tarpinstitucinius laukus, nes ten yra vietų, kur prisidengia, pasislepia.

Ir štai dabar, kai mūsų šalis, mūsų valstybė yra šiek tiek jau prižiūrima ir Europos Sąjungos, tai daugelis dalykų nusprendžiama tenai ir daugelį dalykų mes tik patvirtinama, kaip sakoma, pritariame jiems. Tai jei jau nepriimame sprendimų, tai kokių čia specialistų reikia?

G.JAKAVONIS: Juk stojant į ES visą laiką buvo deklaruojama, kad joje valdininkų skaičius išaugs. Kiek čia yra mūsų pačių, ir kiek - Europos įtakos?

J.SOLNYŠKINIENĖ: Aš pasakyčiau taip, kad iš tikrųjų pasaulinė praktika yra labai įvairi, o Europos Sąjungą mes suprantame kaip kažkokį vienalytį darinį, nors

iš tikrųjų ten yra labai skirtinga praktika, jeigu kalbėsime apie valstybės valdymą, valdininkų skaičių, apmokėjimą už jų darbą ir pan. Be jokios abejonės, Europos Sąjungos valdymo struktūra iš tikrųjų yra labai išpūsta, ši tradicija ateina ir pas mus. Kita vertus, galime sakyti, kad žmonių visuomenės gyvenimas sudėtingėja, atsiranda vis naujų funkcijų ir galbūt reikia jas kažkaip koordinuoti, valdyti ir pan.

Ir dar vienas aspektas - pasakyti, kad būtent toks skaičius yra optimalus, labai sudėtingas, nes, viena vertus, tai būtų lyg susitarimas tarp visuomenės. Ir jei mes iš tikrųjų norime turėti kokybišką gydymą, mokslą, švietimą, ir t.t., tai lyg ir būtų pagrįstas tas valdininkų skaičiaus didėjimas.

Kita vertus, reikia kalbėti apie tai, kad atsirado daug naujų technologijų, tarkim, internetas, todėl to rankų darbo lyg ir nereikėtų. Tai čia išryškėja dar vienas aspektas, kaip minėta, jau formuojasi parazitinis sluoksniškas ir tai tampa tradicija. Taigi dirbti valstybės tarnyboje yra ir prestižo reikalas, ir karjeros galimybė, ir socialinės garantijos.

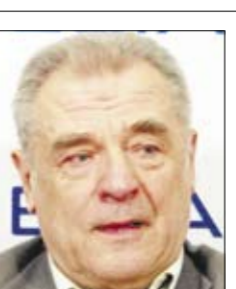
Ir tai nėra vien tik Lietuvos fenomenas. Tarkim, Vokietijoje pagal įstatymą valstybės tarnautojai gali dalyvauti politinių partijų veikloje ir siekti parlamentinės karjeros. Tai yra ne kas kita kaip turėti visus išteklius ir tokiu būdu tu esi tarnautojas ir darai karjerą. Labai panašiai yra Prancūzijoje, Italijoje - faktiškai politinis elitas yra lyg atskira kasta, jinau valdo didžiulius informacijos resursus ir taip dalyvauja politinėje veikloje bei gerina savo asmeninio gyvenimo rodiklius. Geru pavyzdžiu čia galėtų būti kad ir Švedija, kur politinė karjera atskirta nuo administracinių karjeros ir laikoma, kad šių dalykų nereikėtų painioti; bet kadangi nuo 1976 metų su pertraukom valdžioje buvo socialdemokratų, tai atsirado simpatijų, kurie irgi ieško šiltesnės vietos ir ta gera tradicija lyg ir dingsta.

Kalbant apie ministerijų skaičių derėtų paminėti, kad pas mus jis atrodo gana didelis, bet, tarkim, Švedijoje irgi yra 13 ministerijų, o pavyzdžiui, Šveicarijoje jų yra 7, bet tos ministerijos apaugusios didžiuliu institucijų tinklu.

Didžiausias valdininkų skaičius Lietuvoje yra savivaldos lygmenyje, nes Vyriausybė dar pakankamai visuomenės kontroliuojama, stebima, Seimas taip pat, tad egzistuoja tam tikra kontrolė. O savivaldoje, kai kada bandant priartinti tas paslaugas prie žmonių, siekiamybė gera, bet tu įvairiausių reikalingų ir nereikalingų pareigybų atsiranda, ir jos paprastai būna užimamos savų, draugų.

G.JAKAVONIS: Kai pradėdama kalbėti apie švietimo privatizavimą, kai švietimas prilyginamas paslaugos davimui, manau, tai jau ir tragedija. Juk yra socialiniai dalykai, sritys kur pelno siekti paprasčiausiai negalima.

A.SINEVIČIUS: Man atrodo, kad yra du dalykai. Kalbant apie in-line praktiką yra labai įvairi, o Europos Sąjungą mes suprantame kaip kažkokį vienalytį darinį, nors

► Kol parazitinės sistemos neveiksime, galime šnekėti, dejuoti, verkti ir t.t.

Julius VESELKA
Seimo narys

lauko investiciją ir dar inovatyvią investiciją, tai tada viskas gerai.

Buvo toks šposas: spaudoje rašė, kad buvo apdovanota organizacija, kuri daugiausiai įdarbino žmonių, t.y. 70 įdarbino, o 300 atleido. Man atrodo, kad viena didžiuliuose investicijų yra mokslas, švietimas ir kultūra. Tai čia yra tikros investicijos. Valstybė privalo į kultūrą investuoti, kaip ir privalo elektrinę patį statyti, didelį tiltą, kuris brangiai kainuoja ir atsipirks po 30-50 metų.

Gal jums įdomus toks pavyzdėlis. Mongolijos BVP praėjais metais augo 9 proc., šiomet žada augti 16-17 proc., daug iškasenų yra, žaliava brangsta, ten pigi darbo jėga. Prieš tai oro susisiekinimas buvo patikėtas aišriams. Airis kaip ir airis, panašus į lietuvi, greitai prisitaikė čia pagal tas kuopeles, tautinius dalykus, kaip nori ponas chanas, taip ir daro jiems. Bet tai juk Čingischano palikuonys, vienam sovė į galvą, išvaikė tuos veikėjus, pietų korėtu tu esi tarnautojas ir darai karjerą. Labai panašiai yra Prancūzijoje, Italijoje - faktiškai politinis elitas yra lyg atskira kasta, jinau valdo didžiulius informacijos resursus ir taip dalyvauja politinėje veikloje bei gerina savo asmeninio gyvenimo rodiklius. Geru pavyzdžiu čia galėtų būti kad ir Švedija, kur politinė karjera atskirta nuo administracinių karjeros ir laikoma, kad šių dalykų nereikėtų painioti; bet kadangi nuo 1976 metų su pertraukom valdžioje buvo socialdemokratų, tai atsirado simpatijų, kurie irgi ieško šiltesnės vietos ir ta gera tradicija lyg ir dingsta.

Kalbant apie ministerijų skaičių derėtų paminėti, kad pas mus jis atrodo gana didelis, bet, tarkim, Švedijoje irgi yra 13 ministerijų, o pavyzdžiui, Šveicarijoje jų yra 7, bet tos ministerijos apaugusios didžiuliu institucijų tinklu.

Didžiausias valdininkų skaičius Lietuvoje yra savivaldos lygmenyje, nes Vyriausybė dar pakankamai visuomenės kontroliuojama, stebima, Seimas taip pat, tad egzistuoja tam tikra kontrolė. O savivaldoje, kai kada bandant priartinti tas paslaugas prie žmonių, siekiamybė gera, bet tu įvairiausių reikalingų ir nereikalingų pareigybų atsiranda, ir jos paprastai būna užimamos savų, draugų.

G.JAKAVONIS: Kai pradėdama kalbėti apie švietimo privatizavimą, kai švietimas prilyginamas paslaugos davimui, manau, tai jau ir tragedija. Juk yra socialiniai dalykai, sritys kur pelno siekti paprasčiausiai negalima.

A.SINEVIČIUS: Man atrodo, kad yra du dalykai. Kalbant apie in-line praktiką yra labai įvairi, o Europos Sąjungą mes suprantame kaip kažkokį vienalytį darinį, nors

lauko investiciją ir dar inovatyvią investiciją, tai tada viskas gerai. Buvo toks šposas: spaudoje rašė, kad buvo apdovanota organizacija, kuri daugiausiai įdarbino žmonių, t.y. 70 įdarbino, o 300 atleido. Man atrodo, kad viena didžiuliuose investicijų yra mokslas, švietimas ir kultūra. Tai čia yra tikros investicijos. Valstybė privalo į kultūrą investuoti, kaip ir privalo elektrinę patį statyti, didelį tiltą, kuris brangiai kainuoja ir atsipirks po 30-50 metų.

Gal jums įdomus toks pavyzdėlis. Mongolijos BVP praėjais metais augo 9 proc., šiomet žada augti 16-17 proc., daug iškasenų yra, žaliava brangsta, ten pigi darbo jėga. Prieš tai oro susisiekinimas buvo patikėtas aišriams. Airis kaip ir airis, panašus į lietuvi, greitai prisitaikė čia pagal tas kuopeles, tautinius dalykus, kaip nori ponas chanas, taip ir daro jiems. Bet tai juk Čingischano palikuonys, vienam sovė į galvą, išvaikė tuos veikėjus, pietų korėtu tu esi tarnautojas ir darai karjerą. Labai panašiai yra Prancūzijoje, Italijoje - faktiškai politinis elitas yra lyg atskira kasta, jinau valdo didžiulius informacijos resursus ir taip dalyvauja politinėje veikloje bei gerina savo asmeninio gyvenimo rodiklius. Geru pavyzdžiu čia galėtų būti kad ir Švedija, kur politinė karjera atskirta nuo administracinių karjeros ir laikoma, kad šių dalykų nereikėtų painioti; bet kadangi nuo 1976 metų su pertraukom valdžioje buvo socialdemokratų, tai atsirado simpatijų, kurie irgi ieško šiltesnės vietos ir ta gera tradicija lyg ir dingsta.

G.JAKAVONIS: Ši diskusija išeis penktadienį, kai būsime atšventę Vasario 16-ąją. Turiu 1938 metų perspausdintą leidinį „Nepriklausomybei 20 metų“, ir gražu jį žiūrėti. O jeigu dabar panorėtume išleisti knygą, ar būtų joje kuo nuoširdžiai pasidžiaugti?

J.VESSELKA: Kalbėsiu savo senelės, kuri buvo beraštė, žodžiais. Sakė, iki 1926 metų darbo tokio kryptingo nebuvo, ir 1926 m. įvyko perversmas, atėjo Smetona, baigėsi pliurpalvinė, prasidėjo darbas. Patys rusai Lietuvą vadino „Mažąja Amerika“. Taigi Lietuva buvo daug pasiekusi.

O 1990 m. paveldėjome Lietuvą, kurioje mokslas buvo aukšto lygio, švietimas, sveikatos apsauga, ekonomika - aukšto išsivystymo, kurioje nebuvo turtingų, bet ir ubagų nebuvo.

Ką mes per 21 metus padarėme? Tuos objektus geriausius, kurie duoda maksimalią naudą, parėdavėme užsieniečiams. Ir, svarbiausia, teigdami, kad privatus gerai tvarkosi, „Telekoma“ pardavėme valstybinei suomui įmonei, „Mažeikių naftą“ - valstybinei lenkų įmonei ir t.t. Jūs suprantat, mes patys tiek paniekinom save, lyg mes, kaip valstybė, negalime valdyti savo imonių, o štai lenkų, švedų ar kitos valstybinės imonės gali efektyviai valdyti Lietuvos imones. Absurdų absurdas. Tokio kvailio elito per visą Lietuvos istoriją nebuvo.

Bankai, bankų sektorius, kuris lemiamas reguliuojant rinką, neapriklauso Lietuvai; net centrinį banką surišom ir padarėm neįgalų. Paskelbėme nepriklausomybę, nusigandome ir pradėjome ją laidoti.

Juk ir į Europos Sąjungą, ger-

► Moterytės, kai kurios užtampytomis sijonais, sėdi ir daro tvarką Lietuvoje

Albertas SINEVIČIUS
Pirmosios atkurtois Vyriausybės narys

biamieji, ko stojome? Stojome iš baimės, kad mus vėl okupuos. Ne dėl to, kad surastume naujus partnerius, o iš baimės. O ar gali baimis, nusigandęs žmogus ką nors gero padaryti? Jis bijo.

Todėl aš visada kartojau: pirma pagyvenkime 50 metų kaip nepriklausoma valstybė, suvokime save šitame pasaulyje, perpraskime visus partnerius ir tada galime eiti į sąjungą.

Jeigu nebūčiau nuvažiaavęs vieną kartą dėl atominės, skacyčiau, bet Europos Sąjungą viską diktuoja. Šiaip visos imperijos diktuoja, bet Europos Sąjungą yra nebe tas diktatas, kuris sakydavo, kad mano karinė jėga yra stipriausia ir aš diktuoju. Ten viskas vyksta subtiliai, ir tu turi teisę, jeigu esi protingas, argumentuodamas apsiginti. Aš buvau rašęs ES pirmininkams, ir gavdavau iš tikrųjų tokius atsakymus, kad reikia sėsti ir diskutuoti.

Taip, Europos Sąjungą daug diktuoja, bet jeigu mes turėtume

nacionalinės savivarbos valdžią, ypač Vyriausybę, su Europos Sąjunga daug kur galima būtų susitariti. Jie supranta, kad esame maža valstybė, ir tos normos, kurios tinka Vokietijai, Anglijai, Prancūzijai, Ispanijai ar Portugalijai, mums gali visai netikti.

Galiu pasakyti dėl trečios dujų direktyvos - to dujų atskyrimo, perdavimo, skirstymo ir tiekimo. Tik užtektų nuvažiuoti ir įrodyti, kad tai tik padidins kainą, nes kur brangiau - kai ant vieno vamzdžio sėdi trys valdininkai ar vienas? Latvija, estai susitarė, suomiai, Malta susitarė, bet mūsų...

Yra taip, kad kai nemoki valdyti, apeliuoji į patriotizmą ir į praeitį. Štai praėjais, reikia mums nuo Rusijos atsiskirti energetiškai. Vienintelė valstybė Europoje, kuri turi apsirūpinusi 100 proc. energetika ir gali pigiausiai energiją gaminti ir konkuruoti visoje Europoje, o mes atsijungti norime!

G.JAKAVONIS: Gal valdininkų skaičius auga, kad mes neišsugėdome šeiminko jausmo per tuos 20 metų?

V.MARTINKUS: Per vienerius metus jokia valstybė turbūt nieko nepadaro tokio labai reikšmingo. Bet mes negalime pasakyti, kad nieko nepadaryta. Kitados, turbūt prieš 20 metų, esu tą Vasario 16-osios fenomeną lyg ir apibūdėme užsieniečiams. Ir, svarbiausia, teigdami, kad privatus gerai tvarkosi, „Telekoma“ pardavėme valstybinei suomui įmonei, „Mažeikių naftą“ - valstybinei lenkų įmonei ir t.t. Jūs suprantat, mes patys tiek paniekinom save, lyg mes, kaip valstybė, negalime valdyti savo imonių, o štai lenkų, švedų ar kitos valstybinės imonės gali efektyviai valdyti Lietuvos imones. Absurdų absurdas. Tokio kvailio elito per visą Lietuvos istoriją nebuvo.

Bankai, bankų sektorius, kuris lemiamas reguliuojant rinką, neapriklauso Lietuvai; net centrinį banką surišom ir padarėm neįgalų. Paskelbėme nepriklausomybę, nusigandome ir pradėjome ją laidoti. Juk ir į Europos Sąjungą, ger-

biamieji, ko stojome? Stojome iš baimės, kad mus vėl okupuos. Ne dėl to, kad surastume naujus partnerius, o iš baimės. O ar gali baimis, nusigandęs žmogus ką nors gero padaryti? Jis bijo.

Todėl aš visada kartojau: pirma pagyvenkime 50 metų kaip nepriklausoma valstybė, suvokime save šitame pasaulyje, perpraskime visus partnerius ir tada galime eiti į sąjungą.

Jeigu nebūčiau nuvažiaavęs vieną kartą dėl atominės, skacyčiau, bet Europos Sąjungą viską diktuoja. Šiaip visos imperijos diktuoja, bet Europos Sąjungą yra nebe tas diktatas, kuris sakydavo, kad mano karinė jėga yra stipriausia ir aš diktuoju. Ten viskas vyksta subtiliai, ir tu turi teisę, jeigu esi protingas, argumentuodamas apsiginti. Aš buvau rašęs ES pirmininkams, ir gavdavau iš tikrųjų tokius atsakymus, kad reikia sėsti ir diskutuoti.

Taip, Europos Sąjungą daug diktuoja, bet jeigu mes turėtume

ano nepadarė. Būtų koks nors svarbiausias jos tikslas.

Lenkija dukart padidino kultūrai asignavimus, latviai įsirašė į savo strateginę programą, kad kultūra yra pats svarbiausias strateginis dalykas, o mes nendrįstame to padaryti. Vadinaisi, kažkas negerai mūsų sistemoje ir jeigu mes turėtume tą sistemą iš tikrųjų tokią, humanitariškai ir kitaip pagrįstą, mūsų valstybė ir jos valdininkų armija, arba tas korpusas, dirbtų savo darbą. Dabar, dejas, mes dažnai nežinome, ką turime daryti, arba darome ne tuos darbus tik dėl to, kad neturime tokios tvarkos.

Kultūra yra tvarka, iš chaoso mes turime kaip nors kapstyti.

Parėnę Živilė KVARACIJEIENĖ

Visa filmuota medžiaga tinklalapyje www.zalgiris.org

Užgavėnių papročiai ir tikėjimai

Sunku jaustis už savo šalies dabartį ir ateitį atsakingais piliečiais nesidomint savo tautos praeitimi, papročiais, tautosaka. Lietuvių tautos kalendorinių švenčių papročiai, anot Marijos Gimbutienės, siekia ikiindoeuropietiškojo laikotarpio matristinę Senosios Europos kultūrą, susijusią su gyvybę teikiančia paslaptina žemės ir vandens stichija, veikiama Mėnulio, Saulės, žvaigždžių.

Kiekviena šventė susideda iš daugybės papročių, kurie, perduodami iš kartos į kartą, ilgainiui tampa bendruomenės, šeimos, individo elgesio taisyklėmis, tam tikromis moralinėmis normomis, sutelkiančiomis žmones, reguliuojančiomis jų gyvenimą. Papročių žinojimas, jų laikymasis, t.y. įsipareigojimas praeičiai, teikia žmogui pastovumo, pasitikėjimo jausmą. Poetas Marcelijus Martinaitis pastebėjo, kad papročių sistema kadaise veikusi kaip nerašyta konstitucija, reguliuojanti žmogaus gyvenimą nuo gimimo iki mirties ir, rodos, netgi po jos. Žmogus reiškėsi kaip didžiulio epo veikėjas, glaudžiais ryšiais susaistytas su gamta, teritorija, Dievu arba dievais, šeima, gimine, bendruomenės nariais, nuolat stebimas ir vertinamas. Šventės verta švęsti, nes jų tikslai fundamentalūs, siekiantys paveikti universalius žmogaus gyvenimo fenomenus: gimimą, mirtį, derlumą, padedantys išvengti stichinių nelaimių, išpranašauti ateitį ir pan.

Užgavėnės laikytos pavasario pradžia, todėl šios dienos apeiginiai veiksmai nukreipti į derliaus išauginimą ir išsaugojimą. Dauguma Užgavėnių papročių, tikėjimų siejosi su liniais. Pavyzdžiui, užsiauginus ilgapluoščių linų, reikia nesėdėti namie - važiuoti į svečius pas gimines, aplankyti kaimynus, pasisupti, pačiužinėti nuo kalnų. Kad linai gerai augtų, Seirijų krašto merginos nuo kalnelio čiuzinėdavo verpimo ratelio prieverpstę pasidėjusios. Jaunimas būtinai pasivažinėdavo arkliais. Tikėta, kad kuo toliau nuvažiuosi, tuo ilgesnis bus linų pluoštas. Alovės (Alytaus r.) apylinkių jaunimas dar prieš Užgavėnės nusivydavo ilgą šiaudinę virvę, susukdavo į didelį kamuolį ir pririšdavo prie greičiausių rogių galo. Užgavėnių popietę į roges susėdavo kaimo jaunimas, ūgtelėję vaikai, uždegdavo šiaudų kamuolį ir lėkdavo aplinkui javų laukus „tempdami linus“. Dažniausiai žiemos buvusios sniegingos, tai šiaudinė virvė nedegdavo, tik dūmindavo, aprūkydama laukus - manyta, kad dūmais nuo čia augsiančių javų galima nubaidyti amarą, piktžolės ir kitus kenkėjus.

Žemaičiai tebesididžiuoja Užgavėnių persirengėliais. Persirengėlių vaikštynėmis siekiama atsikratyti žiemos, kaip sunkiausio meto, užtikrinti būsimo derliaus vaisingumą.

Etnologo Arūno Vaicekausko manymu, persirengimo paprotys sietinas su toteminiais tikėjimais, o vėlesniais laikais kaukės tampa protėvių gerbimo kulto išraiška, t.y. garbinami gyvūnų pavidalo protėviai. Seniausiomis laikytinos laukinių gyvūnų kaukės. Populiariausios - meš-

ka, gervė, ožys. Meška - toteminis gyvūnas, turėjęs žemiškosios dievybės bruožų, bet kartu sietinas su protėvių kultu. Ji asocijuojasi su vaisingumu, turto gausinimu. Šiaurės Aukštaitijoje buvęs paprotys per įkurtuves įvesti į pastatą mešką, kad namuose nieko netrūktų. Mitologijoje meška atstovauja vasarėjimo laikotarpiui. Gervė, toteminis paukštis, siejama su vestuvinėmis apeigomis. Gervininkų paprotys ilgiausiai gyvavo Ukmergės apylinkėse. Jono Balio knygoje „Lietuvių kalendorinės šventės“ rašoma: „Užgavėnėse pietų metu ar vakarop eina per kaimą kokios trys keturios gervės ir kartu keli vyrukai palydovai. Jie nešasi didelės terbas. Visi gervininkai užsuka į kiekvieną kaimo trobą ir prašo riešutų. Jei kuri mergina mėgtiną neduoti, tai gervės puola kapoti, o palydovai vyrai paima ir ištepa suodžiais ar anglimi, tai ženklas, kad ir kitais metais per Užgavėnės bus neištekėjusi“.

Etnologų manymu, Užgavėnių personažas Morė (Kotrė, Magdė, Senė Kūniškė, Boba) - ne kas kita, kaip personifikuota dvasia, kuri šventei baigiantis sudeginama ar paskandinama eketėje, nustumiama nuo kalno rogutėmis - taip suvaidinama žiemos pragaištis. M.Konstantinas Bružas Vaduvos Morę aprašė taip: „Morė - žmogaus dydžio, su kauke. Skarelė ir palaidinukė balta, sijonas juodas. Ant kaklo karoliai. Rankos pakeltos ir šiek tiek sulenktos. Atrodė, kad ji nori ką nors prieš savęs priglausti. Užtat ir buvo vadinama ne More, o „maloningąja bobutėle“. Ant kiekvieno piršto - žiedai. Jie buvo padaryti iš šiaudų ir blizgėjo kaip auksiniai. Virš galvos - „karūna“. Nuo jos lanko kabojo spalvotos balanės. „Bobutėlė“ pritvirtino prie tekinio ir laikė kluone. Išvakarėse visi vaikai norėjo ją matyti. Dėmė mieliai rodė, bet pirmiausia liepė berniukams kepure nusiimti ir tik tada atidarydavo kluono duris. Išvažiuodami iš namų, sušaukė vaikus ir liepė jiems su „bobutėle“, atsisveikinti. Visi ėjo ir bučiavo jai ranką. „Bobutėlė“ vežė su vienu arkliu...“

Visoje Lietuvoje žinomas pasakojimas apie vieną neturtingą žmogų, neturėjusį kuo užsigavėti. Jo tvirtelyje buvo vienas meitėliukas, bet nesinorėjo jo pjauti - iki pavasario užaugtų didelis meitėlis. Išaušus Užgavėnių rytui, nuėjo varguolis į tvartą ir, kad ir labai gailėdamas, kad ir padejuodamas, nupjovė paršui ausį. Ta ausis tiko Užgavėnių šaltienai ir žmogus užsigavėjo. Po kiek laiko, žmogaus nuostabai, meitėliui ausis ataugusi. Atėjus Velykoms išdrąsėjęs vyras, norėdamas atsigavėti, vėl nupjovė gyvuliui ausį. Po dienos kitos meitėlė rado negyvą, mat užsigavėti būtina per Užgavėnės, o atsigavėti galima, kai yra kuo...

Javų derlumą, gyvulių vaisingumą, sveikumą, bendrą ūkio gerovę prieš ir per Užgavėnės stengiamasi užsitikrinti daug ir riebiai valgant. Paskutinis ketvirtadienis prieš Užgavėnės vadintas „riebuliu četvergu“. Šią dieną buvo privalu pradėti užsigavėjamą riebiais pusryčiais. Dzūkijoje dažniausiai krosnyje šutindavo kiaulės kojas ir ausis. Sekmadienį prieš

► Blynai siejami su vaisėmis protėvių vėlėms

► Persirengėlių vaikštynėmis siekiama atsikratyti žiemos

► Užgavėnių Morė šventei baigiantis sudeginama

Užgavėnės valgydavo septynis kartus, pirmadienį - devynis, o Užgavėnių antradienį - net iki dvylikos kartų. Stebuklingi skaičiai „septyni“, „devyni“ rodo, kad tiek kartų valgyta ne siekiant prikišti pilvą - tikėta, kad sotas valgis gali nulemti gerą ateitį. Tai gi valgymas buvo privaloma apeigų dalis. Valgymas septynis kartus ar septyni valgiai ant stalo galėjo sietis su ateinančia septynių savaitių pasninkine gavėnia. Skaičius „dvylika“ galėjo reikšti tikėjimą, kad gausiai prisivalgęs per Užgavėnės sotas busi visus metus.

Visoje Lietuvoje per Užgavėnės valgyta kiauliena, taip atiduodant duoklę kiaulei, kaip sotumo, édrumo simboliui. Žemaičiai ūkininkai Kalėdoms paskersdavo kiaulę, jos galvą ir uodegą pasūdydavo ir laikydavo iki Užgavėnių. Virtą kiaulės galvą padalydavo visai šeimynai, o uodegą suvalgydavo šeimnininkas, kad rugių ir kviečių varpos būtų tokios ilgos kaip kiaulės uodega.

Mažojoje, Šiaurės Lietuvoje, Žemaitijoje svarbiausias Užgavėnių ritualinis patiekalas - šiupinys, verdamas iš miežinių kruopų, miltų, žirnių, mėsos, įvairių prieskonių. Į šiupinį

būtinai dedama kiaulės uodega ar virta kiaulės knyslė, o apie Tauragę prie šiupinio buvo verdama ir kiaulės galva. Tikėta, kad pirmasis iš jaunuomenės šiupinyje radęs uodegą dar šiais metais ves ar ištekės. Laukuvos apylinkėse šiupinys - kruopų košė su gaidžio pasturgaliu. Mažojoje Lietuvoje šiupinys dažniausiai būdavo verdamas iš žirnių, pupelių, kruopų, bulvių su kiaulės galva, kojomis, uodega, rečiau su lašiniai. Kiaulė žemdirbiškuose tikėjimuose simbolizuoja mirtį ir prisikėlimą - kad prasikaltų naujas daigas, grūdas žemėje pirma turi apmirti. Užgavėnės - žiemos atsikratymo šventė, t.y. perėjimas į kitą, naują metų ciklą. Kad užgimtų nauja, sena turi numirti.

Blynai (forma - magiškas ratas, saulės simbolis) siejami su vaisėmis protėvių vėlėms, nes jų personifikacija buvo laikomi namus lankantys persirengėliai, kurie būtinai vaišina-

mi būtent blynais. Daugelyje tautų Užgavėnių, vestuvių papročiuose blynai išreiškė tikėjimą palaiminga apskrito daikto, iškūnijančio uždaro, blogiosioms jėgoms neprieinamos erdvės idėją, galia.

Užgavėnių vakarą šeimnininkės stengėsi greičiau už kaimynes pakurti krosnį, baigti ruošos darbus, tikėdamos, kad visus metus ūkio ir namų ruošos darbų srityje bus nepralenkiamos, ir vakarienei virdavo ne bet ką. Apie Tverėčių šeimnininkės specialiai taikydavo, kad paskutinis Užgavėnių valgis būtų pautienė, tikėdamos, kad vištos bus dėslios. Švenčioniškės šeimnininkės virdavo riebią rasalienę iš ruginių miltų raugalo ar paraugintų burokų rūgštymo, kad būtų kuo užsisrėbti po riebių blynų, kad daržovės geriau derėtų. Užgavėnių vaisės dažnai buvo užbaigiamos ir pieniška lakštinių sriuba, kad nuo žarnų taukai nutektų, kad javų varpos būtų brandžios. Pavalgę vakarienę vaikai surišdavo šaukštus, mentele, samtį ruginių šiaudų ryšiu ar juostele ir pastatydavo užstalės kampe, kad ganimi gyvuliai būtų ramūs, laikytųsi vienoje krūvoje.

Etnologė Angelė Vyšniauskaitė teigia, kad senovėje Užgavėnių, kaip ir Kūčių, vakarienė buvusi ritualinė. Tai rodo tautosaka. Pavyzdžiui, Šeduvos ir Tverėčių apylinkėse pavalgius šeimos tėvas pasakydavo: „Tegul bus Dievui ant garbės ir už vėles skaiestyklose kenčiančias“ arba „Mes užsigavim, tegul užsigavi ir mūsų nelaimės“. Tai rodo, kad paskutinis valgymas, simboliškai užbaigiant žiemą, buvo tarsi bendravimas su šeimos protėviais. Tačiau Užgavėnių maisto, priešingai nei per Kūčias, ant stalo nakčiai nepalikdavo.

Užgavėnių, kaip ir Kūčių, vakarienės maisto likučiams teikta stebuklinga galia. Tikėta, kad prieš pirmą pavasario orę ištepus žagrės noragus nuo Užgavėnių pasiliktais taukais, suartoje dirvoje usnių neišsiveis. Užgavėnių valgių likučius įmaišydavo į miltinę tešlą, iškepėdavo paplotėlį ir sušerdavo gyvuliams, kad būtų sveiki ir riebiūs, sulesindavo vištoms, kad būtų dėslios. Nuo Užgavėnių likusiais taukais išsitepę rankas ūkininkai apglostydavo karves ir kitus gyvulius, kad jų nekirsėtų gyvatės. Ir tai tik lašas jūroje. Kur dar arklių lenktynės, supimasis, „bičių vežiojimas“, aukštaitiškas santūrusis Gavėnas su palydovais, Kaišadorių krašto Dėdas, tupdomas merginų darželiuose, Dieveniškų Užgavėnių Džiedas, pliekiamas už visas žiemos blogybes, mistiškas suvalkiečių Sidaras... Ne veltui prieš keliolika metų folkloro kolektyvas „Vilnelė“ garsiajame Venecijos karnavale savo tradiciniais lietuviškais Užgavėnių persirengėlių vaidinimais, nurungė prašmatniusios tolimųjų užsienių karnavalininkų bedvasius šėliojimus.

Kalendorinių švenčių papročiuose slypi šimtmečius kaupti tautos dvasiniai turtai, buitės ir būties realijos, etinės ir estetinės pažūros - viso to pažinimas praturtina ir XXI a. žmogų.

*Nijolė MARCINKEVIČIENĖ
Lietuvos liaudies kultūros centro
Papročių ir apeigų poskyrio vadovė*